

Projektas APRICOT:
Mokomės būti ir (su)gyventi besikeičiančiame
laike: dėmesingos tėvystės ugdymo programa

Medijų raštingumo programa ir medžiaga suaugusiųjų švietėjams

3 skyrius. 2 tema: Moralinės dilemos šiuolaikiniame
pasulyje

Europos Komisijos parama šio leidinio rengimui nereikia pritarimo jo turiniui, kuriame pateikiama autorių nuomonė, todėl Europos Komisija negali būti laikoma atsakinga už informaciją panaudotą šiame leidinyje.

Šį intelektualinį produktą sumanė ir parengė strateginių partnerystių projekto APRICOT komanda.

Projekto koordinatorius – VšĮ *Šiuolaikinių didaktikų centras* (Lietuva)

Projekto partneriai:

Apricot Training Management Ltd. (Jungtinė Karalystė)

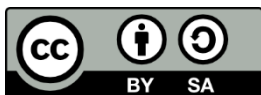
ItF Institut Kassel e.V. – Frauencomputerschule (Vokietija)

Planeta Ciencias (Ispanija)

Redakcijos koordinatorė: Daiva Penkauskienė

Rengėjai: Hilary Hale, Beate Hedrich, Betül Sahin, Alejandra Goded, Anca Dudau, Daiva Penkauskienė

Redakcinė kolegija: Sophy Hale, Seda Gürcan, Konrad Schmidt, Cihan Sahin, Josafat Gonzalez Rodriguez, Roc Marti Valls, Virgita Valiūnaitė

Šis darbas yra licencijuotas Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 tarptautine licencija. Norėdami peržiūrėti šios licencijos sąlygas, apsilankykite

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> arba siųskite laišką Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, JAV.

Metai, mėnuo: 2021 lapkritis

Turinys

3 skyrius. 2 tema: Moralinės dilemos šiuolaikiniame pasaulyje	3
3.1 Įvadas į temą	3
3.2 Teisingi asmeniniai sprendimai	8
3.3 Teisingi tarpasmeniniai sprendimai	10
3.4 Teisingi socialiniai sprendimai	12
3.5 @ Moralinės dilemos šiuolaikiniame pasaulyje	15

3 skyrius. 2 tema: Moralinės dilemos šiuolaikiniame pasaulyje

3.1 Įvadas į temą

Šios temos tikslas – aptarti moralines dilemas, su kuriomis šiuolaikiniame pasaulyje susiduria žmonės – jas įvardinti, išanalizuoti ir apmąstyti.

Suaugusiųjų švietėjai:

- aptars pagrindines temas sąvokas ir kaip jas naudoti praktinėse užduotyse;
- pristatys ir aptars moralines dilemas;
- praktiškai naudoti metodinę sistemą tikslinėms grupėms mokyti;
- reflektuos turinį ir mokymo(si) procesą;
- planuos savo mokymo(si) procesą, pristatant programą konkrečioms tikslinėms grupėms.

Kaip tai vyksta:

- Mokymas(is) remiasi **kritiniu tyrinėjimu** ir ŽPR schema (Žadinimas - Prasmės suvokimas - Refleksija).
- Mokymo(si) formos, strategijos ir metodai: įtraukianti paskaita, individualaus ir grupės darbo metodai.
- Šios temos pristatymo trukmė 4 valandos.

4 lentelė. Temos apžvalga

Mokymo(si) tikslai	Turinys	Veiklos / metodai	Priemonės	Trukmė	Mokymo(si) rezultatai
Pristatyti ir aptarti pagrindines temas sąvokas	Įvadas į temą: Būti žmogumi prieštaruose, konfliktinėse, kritinėse situacijose	Interaktyvi paskaita ir grupės diskusijos	Multimedija projektorius	1,5 val.	Susipažinimas su pagrindinėmis sąvokomis
	1 potėmė Sąžiningi asmeniniai sprendimai: savimonė, saviveiksmingų-	Skaitymas ir rašymas, filmo žiūrėjimas ir aptarimas.	Padalomoji medžiaga, multimedija projektorius, konferencinis	1,5 val.	Sąžiningų asmeninių sprendimų svarbos suvokimas;

Mokymo(si) tikslai	Turinys	Veiklos / metodai	Priemonės	Trukmė	Mokymo(si) rezultatai
	mas; savireguliacija.	Minčių lietus, Dviejų dalių dienoraštis	bloknotas, rašikliai		gebėjimas juos apmąstyti
	2 potėmė Sąžiningi tarpasmeniniai sprendimai: gebėjimas išklaudyti ir išgirsti; noras ir pasirengimas padėti, rūpintis kitais asmeninėje ir profesinėje aplinkoje	Filmo scenarijaus kūrimas	Multimedija projektorius, konferencinis bloknotas, rašikliai	1,5 val.	Sąžiningų tarpasmeninių sprendimų svarbos suvokimas; gebėjimas juos apmąstyti
	3 potėmė Sąžiningi socialiniai sprendimai: atsakingi ir kritiški sprendimai; individualumas ir socialumas; asmeninė laisvė ir socialinė atsakomybė	Skaitymas, kalbėjimas ir rašymas <i>I.N.S.E.R.T</i> ¹ Nebaigti sakiniai Esė	Padalomoji medžiaga, multimedija projektorius, konferencinis bloknotas, rašikliai	1,5 val.	Teisingų socialinių sprendimų svarbos suvokimas; gebėjimas juos apmąstyti

¹ Interaktyvi teksto žymėjimo sistema efektyviam skaitymui ir apmąstymui

Būti žmogumi prieštaringose, konfliktinėse, kritinėse situacijose

Pasaulis kupinas situacijų, kuriose gali būti sudėtinga ir sunku susiorientuoti – situacija gali būti itin komplikuota, arba itin prieštaringa ir konfliktiška. Gali būti sunku interpretuoti – suprasti kitų elgesį ir ketinimus, taip pat mūsų pačių vaidmenį. Susidūrę su tokiomis neaiškiomis situacijomis, žmonės turi turėti įgūdžių, žinių ir praktinės patirties, kad galėtų priimti pagrįstus asmeninius sprendimus.

Prieštaringa situacija (*Controversial situation*) – tai situacija, kuri neturi vieno sutarto sprendimo. Šis terminas turi sinonimines reikšmes – neaiški / ginčytina / diskutuotina situacija.

Prieštaringos problemos (*Controversial issues*) – tai problemos, kurios sukelia stiprias emocijas, jausmus ir skaldo bendruomenes.

Konfliktinė situacija (*Conflicting situation*) reiškia tam tikrą prieštaravimą, neatitikimą, kurį reikia įveikti. Šis terminas turi sinonimines reikšmes – nuomonių susidūrimas / prieštaringa / paradoksali / nenuosekli / nesuderinama situacija.

Kritinė situacija (*Critical situation*) – tai pavojinga situacija, kai reikia greitai ir tinkamai priimti sprendimus. Šis terminas turi sinonimines reikšmes – lemiamą / neatidėliotina / kritiškai svarbi / gyvybiškai svarbi, pvz.: *epideminė situacija mūsų šalyje yra kritiška; nepriimdami kritiškai svarbių sprendimų, prarasime konkurencinį pranašumą.*

Tokios situacijos reikalauja, kad priimtume teisingą ir tinkamiausią sprendimą konkrečiu atveju. Tačiau galime susidurti su moraline dilema, kaip pasielgti. Pavyzdžiui, yra laisva darbo vieta, į kurią norime pretenduoti, tačiau žinome, kad kolega nori padaryti tą patį ir geriau tinka šiai pozicijai – ar turime pasitraukti? Kaimynas, kurį pamatome vagiantį maistą, bet žinome, kad jis neseniai neteko darbo – ar turėtume apie tai pranešti?

Tokiose sudėtingose situacijose niekada nėra tik vieno galimo sprendimo, ir dėl jų turime diskutuoti kaip apie būtinybę ugdyti teisingą / sąžiningą mąstymą.

Teisingas / sąžiningas mąstymas (*fair mindedness*) yra nuostata, įgalinanti žmogų objektyviai traktuoti visas su problema susijusias perspektyvas, nesuteikiant pirmenybės savo paties ar savo artimųjų pažiūroms (L. Elder, R. Paul).

Teisingas / sąžiningas mąstymas yra priešingas egocentrizmui, sociocentrizmui (palankumas konkrečiai grupei, kurią vienija bendri interesai), išskirtiniam etnocentrizmui ir pan. Teisingą / sąžiningą mąstymą nėra lengva puoselėti, nes jis prieštarauja mūsų natūraliems instinktams, įsitikinimams, įpročiams.

9 priežastys mokyti(s) spręsti prieštaringus klausimus

1. *Prieštaringi klausimai* savo esme yra labai reikšmingi visuomenės klausimai – mokymas(is) apie juos turėtų būti kiekvieno jauno žmogaus socialinio ir politinio išsilavinimo dalis.

2. *Debatuoti prieštarings* klausimais yra demokratinio proceso dalis – tai padeda jauniems žmonėms išsiugdyti kai kurias esmines demokratinio pilietiškumo kompetencijas, pavyzdžiui, atvirumą, smalsumą, norą suprasti kitą, toleranciją ir demokratiškų diskusijų bei takaus konflikto sprendimo įgūdžius.

3. *Jauni žmonės yra kasdien „atakuojami“* informacijos prieštarings klausimais, kai naudojami šiuolaikinėmis komunikacijos technologijomis ir platformomis: išmaniaisiais telefonais, „Twitter“, „Facebook“ ir pan. Todėl jaunimui reikia pagalbos, kad jis galėtų susivokti ir susidoroti su tuo.

4. *Medijos dažnai nušviečia* prieštarings klausimus tik „iš dalies“ ir kartais klaidinančiu būdu – nesant pagalbos kitur, suaugusiųjų pareiga yra užtikrinti, kad vaikai, jauni žmonės suprastų problemas, turinčias įtakos jų gyvenimui.

5. *Naujų kontroversijų, ginčų* kyla nuolat – išmokę spręsti prieštarings klausimus dabar, jauni žmonės bus geriau pasirengę juos spręsti ateityje.

6. *Prieštarings klausimų tyrinėjimui* reikia kritinio mąstymo ir analitinių įgūdžių – tai padeda jauniems žmonėms išmokyti pasverti įrodymus, pastebėti šališkumą ir priimti sprendimus, remiantis argumentais ir įrodymais.

7. *Įsitraukimas į mokymąsi spręsti prieštarings klausimus* gali teigiamai prisidėti prie jaunų žmonių asmeninio ir emocinio vystymosi – tai padeda jiems suprasti savo emocijas ir išsiaiškinti savo vertybes, tapti geresniais mokiniais ir labiau pasitikinčiais asmenimis.

8. *Mokymas spręsti prieštarings* problemas apima realaus gyvenimo aktualijas – tai suteikia pilietiškumo ugdymui ir švietimui žmogaus teisių srityje realumo.

9. *Besimokantieji labai dažnai patys kelia prieštarings klausimus*, nepriklausomai nuo mokymų temos – geriau, kad suaugusieji būtų iš anksto pasiruošę atsakyti, kaip elgtis tokiose situacijose, nei imtųsi spėlioti ir improvizuoti.

(Berg, W., Graeffe, L. & Holden, C, 2003, p. 35)

Potemės struktūros pavyzdys

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. APŠILIMAS: ATSPĖKITE, KAS TAI?

Lektorius be žodžių imituoja bet kurį kambaryje esantį objektą (daiktą, reiškinį). Mokymų dalyvių prašoma atspėti, kas tai yra. Dalyviai gali paeiliui perimti imituojančiojo vaidmenį. Šis apšilimas padeda sutelkti dėmesį ir pasiruošti būsimai sesijai.

2 žingsnis

1 užduotis: Mokymų dalyvių prašoma prisiminti bet kokią prieštarinę situaciją, sukėlusią jiems prieštarīgus jausmus (pvz., nežinojimą, kaip reaguoti ar ką pasakyti). Dalyviams pateikiamos trumpos gairės, kaip perteikti šią asmeninę patirtį.

Tai atsitiko ... (kada, kur, su kuo ...)

Buvau (veiksma / pozicija aprašymas ...)

Patyriau ... (diskomforto, sumišimo, netikruma aprašymas ...)

Pagaliau aš.... (situacija sprendimas)

Prisimenu šią situaciją, nes ... (kodėl tai buvo įsidėmėtina, nepamirštama)

Lektorius kiekviena pristatymo metu pasižymi pastabas ir vėliau sugrupuoja situacijas pagal ginčo / konflikto / kritinės problema tipą ir (arba) patirtį / reakciją / t.t. Ši informacija bus panaudota vėliau, aptariant potėmę „Teisingi asmeniniai sprendimai“.

Lektorius paprašo dalyvių apibrėžti asmenines patirtis, įrašant jas į tinkamą Venno diagramos vietą:

Dalyviai turi paaiškinti savo pasirinkimą ir apibrėžti „prieštaringą situaciją“, „konfliktinę situaciją“, „kritinę situaciją“.

3 žingsnis

Asmeninius apibrėžimus galima palyginti su internetinių žodynų apibrėžimais. Tuomet dalyvių prašoma apmąstyti šią įžanginę veiklą – tai, ką jie išmoko ir patyrė.

II dalis. Proceso analizė

1. Mokymo(si) proceso atgaminimas – kas, kada, kaip.
2. Mokymo(si) proceso refleksija – ką besimokantieji jautė, patyrė, išmoko.

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

3.2 Teisingi asmeniniai sprendimai

Apibrėžimas

Teisingi asmeniniai sprendimai – tai adekvatūs sprendimai, priimti, remiantis savo įsitikinimais ir vertybėmis. Teisingi asmeniniai sprendimai nėra šališki – žmogus pripažįsta savo ribotumus, žinių, įgūdžių trūkumą. Prieš priimdamas bet kokį sprendimą, jis užduoda sau tokio pobūdžio klausimus:

- Ar mano mąstymas ir veiksmai pagrįsti patikima ir nevienpusiška informacija? (nepasėnęs ir / ar vienas informacijos šaltinis).
- Ar mano veiksmai nėra paremti tik geidžiamais dalykais? (noras matyti / gauti tai, ko trokšti).
- Ar mano tikslai šioje situacijoje yra teisingi? (atsižvelgimas į kontekstinius ypatumus).

Teisingi asmeniniai sprendimai grindžiami etikos normomis (visuotinėmis ir konkrečiomis), rašytiniu ir nerašytu elgesio kodeksu. Sąžiningumas asmeniniame lygmenyje yra susijęs su asmens vientisumu. Jis / ji stengiasi būti vienodai teisingas visose situacijose, ne tik tose, kurios yra patogesnės, saugesnės ir naudingesnės. Sąžiningai mąstantys žmonės: a) žino savo stipriąsias ir silpnąsias puses, šališkumą ir ribotumus, b) nori tobulėti, c) yra jautrūs kontekstui; d) naudoja efektyvias tobulinimosi strategijas.

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. APŠILIMAS

Paprašykite dalyvių perskaityti šiuos teiginius ir pasakyti, kuris sprendimas atrodo teisingas, o kuris ne. Kodėl?

- *Kad parašyčiau šį anglų kalbos rašinį, aš tiesiog nukopijuosiu tekstą iš panašios užduoties, kurią dariau pernai.*
- *Šiandien man nesinori eiti į mokyklą. Paprašysiu mamos paskambinti mano klasės mokytojui ir pasakyti, kad man labai skauda galvą.*
- *Aš pakankamai daug skaičiau apie visuotinį atšilimą. Manau, kad pagrindinė to priežastis yra vartojimas. Taigi, aš nesiruošiu domėtis jokiais kitomis priežastimis.*
- *Aš nesiruošiu daugiau mokytis. Mokykloje mokiausi 12 metų ir žinau, apie ką yra tas mokymas ir mokymasis.*
- *Esu per sena tokiai beprotiškai veiklai. Mano amžiaus žmonės turi demonstruoti tinkamą elgesį.*

- Turiu kaimynų paauglių, todėl žinau juos – manau, kad visi paaugliai yra labai sudėtingo charakterio.

Trumpai aptarkite, kaip buvo priimti šie sprendimai. Buvo lengva / sunku / sudėtinga nuspręsti ir kodėl?

2 žingsnis

Asmeniniai sprendimai remiasi daugeliu vidinių ir išorinių veiksnių, kurie kartais apsunkina mūsų vertinimus. Pasižiūrėkite trumpametražį Pepe Danquart filmą „Zuikis“ (*Schwarzfahrer / Black rider*):

- Filmas su angliškai subtitrais čia: <https://www.youtube.com/watch?v=XFQXcv1k9OM&t=30s>
- Angliškų subtitrų vertimas į lietuvių kalbą [čia](#).

Žiūrėdami filmą, mokymų dalyviai turi atlikti individualią užduotį – užpildyti dviejų dalių dienoraštį. Kairėje dienoraščio pusėje reikia įrašyti teisingą / neteisingą sprendimą, kurį dalyvis pastebėjo, o dešinėje – reakcijas ir komentarus – kodėl dalyvis laiko veiksmažį teisingu / neteisingu.

Rekomenduojama filmą žiūrėti 4 etapais:

- pirmoji dalis – 0:00-2:17,
- antroji dalis – 2:18-5:03,
- trečioji dalis – 5:04-7:30,
- ketvirtoji dalis – 7:31-9:59.

Pertraukų metu pildomas dienoraštis; dienoraščio pildymo trukmė – 7-10 minučių.

DVIEJŲ DALIŲ dienoraštis

Teisingi (sąžiningi) / neteisingi (nesąžiningi) sprendimai (kas ir ką padarė)	Reakcijos / komentarai
1 pauzė:	
2 pauzė:	
3 pauzė:	
4 pauzė:	

Užsiėmimo pabaigoje suskirstykite dalyvius į 3-5 žmonių grupes ir paprašykite jų aptarti tai, ką jie pasižymėjo savo dienoraščiuose. Paprašykite pagrindimo – kieno sprendimai buvo teisingi, o kieno – ne? Kodėl? Kokia informacija / faktai / įrodymai patvirtina dalyvių vertinimus?

3 žingsnis

Paprašykite dalyvių apmąstyti veiklą:

- Ką jie mano apie situacijos atomazgą?
- Ar tai teisinga, sąžininga / neteisinga, nesąžininga?
- Kieno atžvilgiu?

II dalis. Proceso analizė

1. Mokymo(si) proceso atgaminimas – kas, kada, kaip.
2. Mokymo(si) proceso refleksija – ką besimokantieji jautė, patyrė, išmoko.

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

3.3 Teisingi tarpasmeniniai sprendimai

Apibrėžimas

Teisingi ir sąžiningi tarpasmeniniai sprendimai yra pagrįsti abipuse pagarba, neapsiribojant amžiumi, socialine padėtimi, tautybe, religija, asmeniniais įsitikinimais. Tarpasmeninį sąžiningumą galima atpažinti iš: 1) gebėjimo klausytis ir girdėti; 2) noro ir pasiruošimo padėti; 3) asmeninių norų ribojimo kitų labui (pvz., tų, kuriems reikia pagalbos).

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. APŠILIMAS

Išskaičiuokite dalyvius 1-ais ir 2-ais. 1-ieji i ir 2-ieji „numeriai“ sustoja į poras, „nugara į nugarą“. Pirmųjų – „mokytojų“ – prašoma atlikti judesį, o antrųjų – „mokinių“ – tuo pat metu pakartoti judesį. Tuomet vaidmenys pakeičiami: 2-ieji tampa „mokytojais“, o 1-ieji – „mokiniais“.

Po šio pratimo paklauskite dalyvių, koks jausmas buvo demonstruoti judesius, ir kaip jie jautėsi bandydami juos atkartoti. Kas buvo sunku, kas lengva ir kodėl?

Paprastai „mokytojai“ dažnai sako, kad jautėsi atsakingi už tai, kad padėtų savo „porai“ (mokiniui) kuo geriau atkartoti judesius. „Mokytojo“ / „vadovo“ atsakomybės jausmas už kartojamo judesio tikslumą būna stipresnis nei „mokinio“ / „pasekėjo“ atsakomybės jausmas už judesio atlikimą.

2 žingsnis

Panašu, kad kai kurie filmo personažai klausosi ir girdi, kas vyksta tarp senos damos ir jaunuolio. Tačiau jie nerodo jokio noro ar pasirengimo įsikišti. Kaip situacija pasikeistų, jei įsikištų kai kurie veikėjai?

Suskirstykite dalyvius poromis ar mažomis grupėmis ir paprašykite jų perrašyti ką tik stebėtas scenas. Tegu jie pasiūlo keletą teisingo ir sąžiningo tarpasmeninio elgesio variantų, sprendžiant konfliktą:

- 1 variantas – įsikiša merginų ar vaikinių pora,
- 2 variantas – įsikiša jauna moteris (su berniuku),
- 3 variantas – įsikiša vyresnio amžiaus vyras (su akiniais),
- 4 variantas – įsikiša motociklininkas,
- 5 variantas – įsikiša jaunuolis (su ausinėmis).

Skirtingi scenarijai gali būti vizualizuoti (suvaidinti) arba perskaityti. Aptarkite, kuris scenarijus atrodo labiausiai tikėtinas ir kodėl?

Alternatyvi užduotis gali būti papasakoti šią istoriją / įvykį iš skirtingų veikėjų perspektyvos.

3 žingsnis

Mokymų vadovas gali paprašyti dalyvių:

- a) pasidalinti tikrais teisingo (sąžiningo) tarpasmeninio elgesio pavyzdžiais konfliktinėse situacijose (asmeninėse ar profesinėse);
- b) pateikti aktyvaus, palaikančio tarpininkavimo konfliktinėse situacijose pavyzdžių, kuriuos jie yra skaitę / girdėję / sužinoję (iš antrinių šaltinių).

II dalis. Proceso analizė

1. Mokymo(si) proceso atgaminimas – kas, kada, kaip.
2. Mokymo(si) proceso refleksija – ką besimokantieji jautė, patyrė, išmoko.

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

3.4 Teisingi socialiniai sprendimai

Apibrėžimas

Pepe Danquart filmas ZUIKIS (*Schwarzfahren / Black Rider*) atskleidė tylų, bet akivaizdų tarpasmeninį konfliktą tarp senų / baltaodžių ir jaunų / juodaodžių asmenų. Iš tikrųjų, konfliktas kyla ne tik tarp asmenybių, bet ir tarp praeities bei dabarties, riboto mąstymo bei atviro mąstymo, tarp vienalytės ir nevienalytės visuomenės. Pats tramvajus simbolizuoja tam tikro laiko visuomenę. Todėl gerai diskutuoti apie platesnį kontekstą – kur ir kokiais metais vyksta veiksmas; iš kokių detalių galima daryti prielaidą, kad veiksmas vyksta tokiu metu; kokie socialiniai procesai vyko tuo metu ir pan.

Asmeniniam ir tarpasmeniniam elgesiui didelę įtaką daro tam tikri kontekstiniai veiksniai. Atkreipkite dėmesį į žmonių elgesį skirtingais istoriniais laikotarpiais ir pastaruoju metu – COVID-19 situacijoje. Ar tapome atidesni, dėmesingesni, labiau užjaučiantys, atsakingesni, kritiškesni?

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

1 žingsnis. APŠILIMAS

Mokymų dalyvių galima paprašyti pasidalinti naujausiais asmeniniais teisingo / neteisingo socialinio elgesio / sprendimų pavyzdžiais COVID 19 situacijos kontekste: kokios tai situacijos ar veiksmai, kam / kieno atžvilgiu gali būti vertinami kaip teisingi / neteisingi ir kodėl?

2 žingsnis

Pateikite mokymų dalyviams tekstą – aktualų socialinio elgesio pavyzdį bendruomenės / visuomenės / šalies lygiu. Paprašykite jį perskaityti naudojant I.N.S.E.R.T metodą (Interaktyvi teksto žymėjimo sistema efektyviam skaitymui ir apmąstymui, Vaughn & Estes, 1986). Dalyvių turėtų būti paprašyta skaitymo metu žymėti tekstą šiais ženklais:

- **v** – jau žinoma informacija,
- **-** – informacija prieštarauja dalyvio nuomonei arba skiriasi nuo to, ką jis žinojo ar manė žinąs,
- **+** – nauja informacija,
- **?** – paini informacija.

Dalyviai, remdamiesi savo turimomis žiniomis bei supratimu, pažymi tekstą atitinkamais ženklais (žymima paraštėse ar kitoje patogioje teksto vietoje). Nebūtina pažymėti kiekvienos eilutės ar kiekvienos pateiktos idėjos, nereikalaujama konkretaus ženklų skaičiaus, svarbu tai daryti gerai apgalvojant.

Vėliau dalyvių galima paprašyti porose / mažose grupėse aptarti tai, ką perskaitė. Kokios žinios buvo patvirtintos? Kokie įsitikinimai buvo paneigti? Kas buvo nauja? Kas vis dar neaišku / abejotina / painu?

Tada poros / mažos grupės sudaro teisingo / neteisingo elgesio / sprendimų diagramas / lenteles ir pasiruošia pagrįsti savo pasirinkimus.

TEISINGA / SAŽININGA	NETEISINGA / NESĄŽININGA

Užbaigus užduotį, lektorius moderuoja bendrą grupės diskusiją nagrinėta tema.

3 žingsnis

Refleksijai dalyvių gali būti paprašyta:

- parašyti esė nagrinėta tema (darbo trukmė 5-10 min.);
- panaudoti „nebaigtų sakinių“ metodą (grupės refleksijai):
Aš supratau; Aš jaučiau; Aš vis dar;
- nupiešti bet kokį simbolį, iliustruojantį dalyvių jausmus užsiėmimų pabaigoje.

II dalis. Proceso analizė

- Mokymo(si) proceso atgaminimas – kas, kada, kaip.
- Mokymo(si) proceso refleksija – ką besimokantieji jautė, patyrė, išmoko.

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

- Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
- Įgyvendinimo plano rengimas.

Galimos adaptacijos ir rekomendacijos suaugusiųjų švietėjams

- Bet koks turinys, susijęs su šia tema, gali būti naudojamas mokymo(si) veikloje (trumpametražiai filmai / dokumentiniai filmai / nuotraukos / paveikslėliai / istorijos / reportažai / pranešimas spaudai ir kt.). Galite naudoti bet kokią medžiagą, kuri aktuali ir prasminga jūsų tikslinėms grupėms. Būtina įvertinti siūlomą turinį prieš jį pateikiant – ar jis nėra šališkas, ar neįžeidžiantis, pernelyg jautrus, pernelyg paviršutiniškas.
- Siekiant įsigilinti į temą, gali būti naudojami ir kiti mokymo(si) metodai. Svarbiausia yra skirti laiko individualiam / poriniam / grupės darbui ir sukurti diskusijas bei refleksiją skatinančią atmosferą.
- Turinys ir pateikimo būdas priklauso ir nuo tikslinės auditorijos profilio. Jei grupę sudaro, pavyzdžiui, sunkiai skaitantys dalyviai, geriau naudoti vaizdinę medžiagą; jei auditorija yra daugiatautė, nepatartina naudoti joms labai jautrių temų. Gali būti sunku valdyti diskusijas ar įtraukti auditoriją aktyviai dalyvauti.

Šaltiniai

Berg, W., Graeffe, L. & Holden, C. (2003). Teaching Controversial Issues: A European Perspective. London: London Metropolitan University.

Jakobs J.E., Klaczynski P.E. (ed.) (2005). The Development of Judgment and Decision Making in Children and Adolescents. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Meredith K., Steele J., Temple, C. (1999). Reading and Writing for Critical Thinking Project. A framework for Critical Thinking Across the Curriculum. Guidebook I, OSI

Paul, R., Elder, L. (2010). The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Dillon Beach: Foundation for Critical Thinking Press.

Vaughn, J.L., & Estes, T.H. (1986). Reading and reasoning beyond the primary grades. Boston, MA: Allyn & Bacon.

3.5 @ Moralinės dilemos šiuolaikiniame pasaulyje

Teisingi asmeniniai sprendimai

nuotoliniam mokymui(si)

Šios mokymo(si) veiklos tikslas yra išanalizuoti ir apmąstyti teisingų asmeninių sprendimų sampratą iš besimokančiųjų ir suaugusiųjų švietėjų pozicijų.

Suaugusiųjų švietėjai:

- pristatys ir aptars sąvokas su besimokančiais suaugusiais;
- mokysis taikyti APRICOT metodiką;
- reflektuos turinį ir mokymo(si) procesą;
- planuos, kaip pristatyti mokymų medžiagą konkrečioms tikslinėms grupėms.

Kaip tai vyksta:

- mokymas remiasi kritiniu tyrinėjimu ir ŽPR schema.
- mokantis aptariami konkretūs atvejai, pildomas „Dviejų dalių dienoraštis“, atliekamas individualus ir grupės darbas, vyksta diskusijos.
- Šios temos pristatymo trukmė 1,5 valandos.

I dalis. Veiklos pavyzdžio pristatymas

„Žadinimo“ užduotis

Perskaitykite šiuos teiginius ir įvertinkite, kurie sprendimai atrodo teisingi, o kurie ne. Kodėl?

- *Kad parašyčiau šį anglų kalbos rašinį, aš tiesiog nukopijuosiu tekstą iš panašios užduoties, kurią dariau pernai.*
- *Šiandien man nesinori eiti į mokyklą. Paprašysiu mamos paskambinti mano klasės mokytojai ir pasakyti, kad man labai skauda galvą.*
- *Aš pakankamai daug skaičiau apie visuotinį atšilimą. Manau, kad pagrindinė to priežastis yra vartojimas. Taigi, aš nesiruošiu domėtis jokiais kitomis priežastimis.*
- *Aš nesiruošiu daugiau mokytis. Mokykloje mokiausi 12 metų ir žinau, apie ką yra tas mokymas ir mokymasis.*
- *Esu per sena tokiai beprotiškai veiklai. Mano amžiaus žmonės turi demonstruoti tinkamą elgesį.*

- Turiu kaimynų paauglių, todėl žinau juos – manau, kad visi paaugliai yra labai sudėtingo charakterio.

Kursų dalyviai 3-5 minutes pagalvoja, tada pristato ir pagrindžia savo sprendimus. Grupės gali padiskutuoti tarpusavyje (iki 10 minučių).

Prasmės suvokimo užduotis. Individualus darbas

Žiūrimas trumpametražis rež. Pepe Danquart filmą „Zuikis“ (**Schwarzfahrer / Black rider**):

- Filmą su angliškai subtitrais čia:
<https://www.youtube.com/watch?v=XFQXcv1k9OM&t=30s>
- Angliškų subtitrų vertimas į lietuvių kalbą [čia](#).

Žiūrint filmą, individualiai atliekama *Dviejų dalių dienoraščio* užduotis. Kairioji lentelės pusė skirta pastebėto teisingo / neteisingo sprendimo aprašymui, dešinioji – pagrindimui, kodėl veiksmai laikomi teisingais / neteisingais.

Rekomenduojama filmą žiūrėti 4 etapais. Pirmas dalis: 0:00-2:17; antra dalis: 2:18- 5:03; trečioji dalis: 5:04- 7:30; ketvirtoji dalis: 7: 31- 9:59. Pertrauka tarp kiekvienos dalies naudojama dienoraščiui užpildyti.

Individualaus darbo laikas – 20 minučių.

DVIEJŲ DALIŲ DIENORAŠTIS

Teisingas / neteisingas veiksmas / sprendimas (kas ką padarė?)	Kodėl tai teisinga (sąžininga) / neteisinga (nesąžininga) (pagrindimas)
1-a pauzė:	
2-a pauzė:	
3-a pauzė:	
4-a pauzė:	

Prasmės suvokimo užduotis. Grupės darbas

Mokymų dalyviai tęsia darbą, dabar jau suskirstyti į grupes, atskiruose internetiniuose kambariuose. Dalyviai dalinasi savo dienoraščio įrašais tarpusavyje ir paruošia bendrą grupės teisingų / neteisingų veiksmų (spendimų) sąrašą. Kiekvienas teiginys turi būti pagrįstas atitinkama informacija / faktais / įrodymais.

Apytikslis grupės darbo laikas – 10-15 minučių (priklausomai nuo grupės dydžio); ir 2-3 minutės kiekvienos grupės pristatymui.

Refleksija. Darbas bendrai

Dalyvių prašoma apmąstyti situacijos atomazgą: ką jie apie ją mano? Ar tai teisinga (sąžininga) / neteisinga (nesąžininga)? Kam / kieno atžvilgiu? Apytikslis laikas – 10-15 minučių.

II dalis. Proceso analizė

1. Prisiminkite visus veiklos / užsiėmimo etapus.
2. Veiklos / užsiėmimo analizė iš besimokančiojo perspektyvos.
3. Veiklos / užsiėmimo analizė iš suaugusiųjų švietėjo perspektyvos.
4. Diskusijos: kaip mes mokėmės? ko išmokome?

III dalis. Įgyvendinimo planavimas

1. Diskusijos apie tai, kaip ir kam šis užsiėmimas / veikla gali būti pritaikyta konkrečiame kontekste.
2. Įgyvendinimo plano rengimas.

Galimos adaptacijos

Turinys: naudokite bet kokią vaizdo medžiagą, kuri tinka grupės profiliui / patirčiai.

Laikas: suplanuokite darbą pagal grupės dydį; jei reikia, darykite pertraukas (rekomenduojama po žadinimo / ir (ar) prasmės suvokimo etapų); palikite pakankamai laiko refleksijai, proceso analizei ir įgyvendinimo planavimui.

Darbas bendroje sesijoje / internetiniuose kambariuose: jei besimokančiųjų grupė maža, nėra reikalo skirstyti į internetinius kambarius. Jei grupė didelė, rekomenduojama dirbti poroje dviem lektoriams / suaugusiųjų švietėjams.

Šaltiniai

Auhagen, A. E. (1987). A new approach for the study of personal relationships: The Double Diary Method. *German Journal of Psychology*, 11(1), 3–7.

Pepe Danquart "Schwarzfahrer" / "Black rider":

<https://www.youtube.com/watch?v=XFQXcv1k9OM&t=30s>

Filmas „Zuikis“ (Black rider / Schwarzfahrer), rež. Pepe Danquart

(anglškų subtitrų vertimas į lietuvių kalbą)

Laikas min.	Tekstas EN	Tekstas LT
0:44	Black Rider	„Zuikis“
0:47	By Pepe Danquart	rež. Pepe Danquart filmas
2:16	Is that seat taken?	Ar čia laisva?
2:58	You lout...	Ei, drimba...
2:59	why don't you sit somewhere else?	kodėl neatsisėdi kur nors kitur?
3:02	There are enough empty seats here.	Čia pilna laisvų vietų.
3:06	One can't even ride the tram anymore	Negali žmogus jau ir tramvajumi pavažiuoti,
3:08	without getting pestered!	kad kas nesuerzintų!
3:12	If you live off our taxes	Jei gyvenate iš mūsų mokesčių,
3:14	you should at least behave properly.	galėtumėte bent jau tinkamai elgtis.
3:22	It's not as if it were so difficult to adapt to our customs!	Nėra gi taip jau sunku prisitaikyti prie mūsų tradicijų/ tvarkos!
3:38	Why do you all come here anyway?	Kodėl jūs iš viso čia atvykstate?
3:41	Did anyone invite you?	Ar jus kas nors kvietė?
3:45	We've managed by ourselves.	Mes susitvarkome ir patys.
3:48	We don't need all these savages living off us!	Mums nereikia visų šių laukinių, gyvenančių mūsų sąskaita!
3:55	We've got enough unemployed of our own...	Mes turime užtekinai savo bedarbių...
4:00	And then they all work illegally.	Paskui jie visi dar ir nelegaliai dirba.
4:04	It's impossible	Ir neįmanoma
4:05	to control them	jų kontroliuoti,
4:06	since they all look the same!	jie visi atrodo vienodai!
4:11	We should at least make them change their names	Mes turėtume bent jau priversti juos pasikeisti vardus
4:14	before they arrive here.	prieš čia atvykstant.
4:16	How else are we supposed to...	Kaip kitaip turėtume
4:18	tell them apart!	juos atskirti!
4:25	What's more,	O be viso to,
4:26	You smell awful.	jūs dar ir dvokiate.
4:28	But of course,	Bet žinoma,
4:30	there is no law against that...	to nereguliuoja joks įstatymas...
5:31	As if the Italians and Turks weren't enough!	Lyg italų ir turkų būtų negana!
5:35	Now half of Africa is coming too!	Dar ir pusė Afrikos atvyksta!
5:44	In the past	Anksčiau
5:45	we wouldn't have allowed them all in.	nebūtume jų visų įsileidę.
5:49	My Hans always said, if you let one in	Mano Hansas visada sakydavo – įsileisi vieną
5:53	They'll all come	visi sulėks,
5:54	the whole tribe of them...	visa jų padermė...
5:59	They breed like rabbits over there, all mixed up together...	Jie dauginasi kaip triušiai, visi susimaišę tarpusavyje...
6:22	It's no wonder they've all got AIDS!	Nenuostabu, kad jie visi serga AIDS!
6:25	We'll never get rid of them.	Mes niekada jų neatsikratysime.

6:28	If it carries on like this	Jei toliau taip tęsis,
6:30	there'll soon be nothing but Turks, Polish and niggers here.	greitai čia neliks nieko, išskyrus turkus, lenkus ir negrus.
6:36	We won't be able to tell what country we're living in.	Patys nebegalėsime pasakyti, kurioje šalyje gyvename.
7:36	Good morning. Tickets please!	Labą dieną. Paruoškite jūsų bilietus!
7:42	Just my luck! What a lousy day!	„Pasisekė“! Na ir nevykusi diena!
7:58	I'm scared to go out	Aš bijau šiais laikais
8:00	when it's dark these days.	ir į lauką išeiti sutemus.
8:02	The things you see in the paper!	Užtenka jau vien to, ką laikraščiai rašo!
8:06	At any rate, we bought a dog	Mes net šunį nusipirkome,
8:08	when those Turks moved into the apartment below us.	kai tie turkai atsikraustė į butą apačioje.
8:12	You can't be too careful!	Atsargumo niekada nebus per daug!
8:14	Welfare cases!	Galimybių jie ieško!
8:16	What a joke! It's just that they don't want to work!	Vienas juokas! Jie tiesiog tingi dirbti!
8:24	Mum, look!	Mama, pažiūrėk!
8:36	May I see your tickets please?	Ar galėčiau pamatyti jūsų bilietus?
8:41	This nigger just ate it!	Šitas negras jį ką tik suvalgė!
8:52	I've never heard such a stupid excuse!	Tokio kvailo pasiteisinimo dar niekada negirdėjau!
8:56	If you haven't got a ticket would you please	Jei neturite bilieto, prašau,
8:58	come along with me?	eikite su manim.
9:10	They eat our tickets, I tell you.	Jis suvalgė mano bilietą, sakau jums.
9:14	I had it just now.	Aš tik ką jį turėjau.
9:16	I assure you, I've never fare-dodged in my life.	Patikėkite, aš niekada gyvenime nesu važiavusi be bilieto.
9:10	Everybody saw what happened...	Visi matė, kas atsitiko...
9:23	I can't understand it...	Nesuprantu...
9:25	They all saw it...	Jie visi tai matė...

